

**Universitat de les
Illes Balears**

Facultat d'Educació

Memòria del Treball de Fi de Grau

Prevenió del micromasclisme a l'àmbit educatiu

Núria Expósito Ripoll

Grau de Pedagogia

Any acadèmic 2015-16

DNI de l'alumna: 43209026F

Treball tutelat per Margarita Vives Barceló
Departament de Pedagogia i Didàctiques Específiques

S'autoritza la Universitat a incloure aquest treball en el Repositori Institucional per a la seva consulta en accés obert i difusió en línia, amb finalitats exclusivament acadèmiques i d'investigació	Autor		Tutor	
	Sí	No	Sí	No
	X		X	

Paraules clau del treball:

Micromasclisme, estereotip de gènere, igualtat de gènere, violència de gènere

Resum

A aquest treball es duu a terme una revisió teòrica dels conceptes relacionats amb la igualtat de gènere i els micromasclismes, concretament a l'àmbit educatiu. A partir de la concepció de l'educació com una eina de canvi i transformació social, es pretén treballar des de l'àmbit educatiu per tal d'aconseguir un canvi social en la temàtica del gènere. Llavors, donat el paper que juga l'escola en la transmissió de valors, es realitza una investigació a l'alumnat i professorat per tal de conèixer la situació actual dels diferents centres en aquesta temàtica, i a partir d'aquí, dissenyar i elaborar un pla de formació dirigit a l'equip docent. De manera que, es pretén formar al professorat en els coneixements i destreses necessàries per a deixar de banda l'actual model educatiu basat en l'androcentrisme i avançar cap a un model coeducatiu en el que nins i nines són iguals i tenen les mateixes oportunitats. Per tant, l'objectiu és acabar amb tots aquells micromasclismes i estereotips de gènere que es troben invisibilitzats a la nostra societat, degut a la seva naturalització, a partir de l'educació.

Paraules clau: Micromasclisme, estereotip de gènere, igualtat de gènere, coeducació

Abstract

This project is about a theoretical review of the concepts related to gender equality and the maleness, concretely in the educational area. From the conception of education as a tool for social change and transformation, it is intended to work from education to achieve social change in the subject of gender. Then, because of the role of the school in the transmission of values, an investigation is realized to pupils and teachers to learn about the current situation of different centers in this area, and from there, to design and develop a training program aimed at teaching staff. In this way, it aims to show teachers the abilities and knowledge required to set aside the current educational model based on androcentrism and advance towards a co-educational model in which boys and girls are equal and have the same opportunities. Therefore, the aim is to stop all micromasclismes and gender stereotypes that are invisible in our society, because of their naturalization, from the education.

Key words: Maleness, gender stereotype, gender equality, coeducation

ÍNDIX

1. Introducció.....	5
2. Objectius.....	5
3. Metodologia.....	6
4. Marc teòric.....	7
4.1. Sexe-gènere.....	7
4.2. Conceptes bàsics.....	7
4.3. Les polítiques d'igualtat a Espanya.....	8
4.4. Patriarcat, violència de gènere i violència simbòlica.....	9
4.5. Micromasclisme.....	11
4.6. Estereotips de gènere.....	12
4.7. Llenguatge androcèntric.....	13
4.8. Transmissió de les desigualtats de gènere.....	14
4.9. Educació i gènere.....	15
5. Treball de camp.....	18
5.1. Metodologia.....	18
5.2. Mostra.....	18
5.3. Instruments emprats.....	19
5.4. Resultats.....	19
6. Valoració crítica.....	24
7. Proposta d'intervenció.....	29
8. Conclusions.....	36
9. Referències bibliogràfiques.....	39
10. Annexes.....	41

1. Introducció

La igualtat de gènere és un tema rellevant en l'actualitat, al llarg dels anys s'ha evolucionat i avançat en el tema, tot i que encara queda camí per recórrer. Davant aquesta situació, es considera que és una temàtica rellevant per tractar a les escoles, ja que és important tractar-ho en edats primerenques, ja que la societat presenta una cultura, una educació i una població masclista i sexista. Un dels instruments principals en la socialització és l'educació, i per tant, és des d'aquí d'on es treballa per a la consecució del canvi social, concretament, des de l'àmbit formal de l'educació.

Al llarg del treball es duu a terme una recerca teòrica dels diferents conceptes relacionats en la igualtat i els estereotips de gènere, així com el micromasclisme i la violència de gènere, principalment en l'àmbit educatiu. Així mateix, llavors es realitza una investigació amb l'objectiu de detectar les necessitats i les mancances existents a determinades escoles d'Educació Primària en relació als micromasclismes, mitjançant qüestionaris a alumnes i professors.

Un cop detectades les necessitats, es realitza la proposta d'intervenció que consisteix en l'elaboració i el disseny d'un pla de formació dirigit a professors i professores d'Educació Primària, per tal que aquests obtinguin les habilitats i destreses necessàries per identificar i eliminar els estereotips i les desigualtats de gènere a les aules, amb l'objectiu d'oferir a l'alumnat una educació en igualtat. Per tant, es pretén capacitar al professorat per tal que aquests puguin detectar les desigualtats i els estereotips de gènere per evitar en un futur els micromasclismes i la violència de gènere en el conjunt de la societat. D'aquesta manera, es veu l'educació com un instrument de canvi social.

2. Objectius

En la realització del treball, es pretén detectar l'existència dels estereotips de gènere i rols tradicionals de gènere en la visió de l'alumnat, per tal de combatre les necessitats detectades a partir de l'educació.

Pel que fa als objectius del treball, es poden destacar els següents:

- Detectar l'existència dels micromasclismes als centres seleccionats
- Conèixer el punt de vista de professors, professores i alumnes en relació a determinats micromasclismes i estereotips
- Analitzar les necessitats de les escoles respecte a la igualtat de gènere
- Identificar els aspectes rellevants per a la formació del professorat
- Dissenyar un pla de formació des d'una perspectiva de gènere

3. Metodologia

Pel que fa a la metodologia, en primer lloc es durà a terme una recerca bibliogràfica sobre els diferents autors, articles i llibres rellevants a bases de dades científiques en relació als micromasclismes i la igualtat de gènere. A partir d'aquesta revisió teòrica, s'elaboraran una sèrie de qüestionaris que seran contestats per determinats professors i professores del centre (veure annex 2) i pels respectius alumnes (veure annex 1), aquests qüestionaris inclouran distints ítems sobre els estereotips per tal de detectar les necessitats d'aquests centres seleccionats.

Un cop detectades les necessitats als centres, es dissenyarà un panel delphi (veure annex 3) que serà contestat per una sèrie d'experts per tal d'identificar els aspectes més rellevants a treballar en el pla de formació. Així, en darrer lloc, es durà a terme una anàlisi de tota la informació recollida per tal de dissenyar i elaborar el pla de formació per als professors i professores dels centres d'educació primària seleccionats sobre l'educació en igualtat de gènere.

Els plantejaments inicials a l'hora de dur a terme la investigació mitjançant les enquestes a l'alumnat són els següents:

Hipòtesi 1. Els nins presenten una visió més estereotipada pel que fa a les professions, als rols i a les qüestions arrelades tradicionalment a les nines, ja que són les nines les que es veuen més perjudicades de l'existència dels estereotips sexistes.

Hipòtesi 2. Hi ha diferències significatives en funció de l'escola segons la cultura de l'alumnat.

Hipòtesi 3. Hi ha diferències significatives en funció de l'edat de l'alumnat.

Hipòtesi 4. L'agressivitat està estretament relacionada al sexe masculí, mentre l'expressió dels sentiments al femení.

Hipòtesi 5. Tot allò considerat tradicionalment femení com és el color rosa, el ball... s'associa a les nines, sobretot per part dels nins, els quals deixen clar que són qüestions únicament de nines.

Hipòtesi 6. Les nines escullen tasques o professions considerades tradicionalment femenines, mentre els nins elegeixen aquelles considerades tradicionalment masculines, tot i que consideren que són oficis o professions per ambdós sexes.

Hipòtesi 7. Els nins escolliran professions relacionades amb la força física, el poder, alts càrrecs, mentre les nines aquelles professions de ser per l'altre o de tenir cura dels altres, educar, bellesa, etc.

4. Marc teòric

4.1. Sexe-gènere

Tal com exposa Projecte Equal (2007), pel que fa a la distinció del sexe i el gènere, cal destacar que el sexe és allò determinat per la naturalesa, és a dir, aquelles característiques biològiques que distingeixen un home d'una dona, mentre que el gènere és una construcció social, és a dir, és après.

Per tant, el gènere és una condició social, apresada a partir de la pertinença a una cultura o societat que defineix les relacions entre els homes i les dones, el seu comportament, la vestimenta, les funcions, els rols, les expectatives, el llenguatge, els valors, etc. depenent del seu sexe. Així, ja des del naixement es desenvolupa el procés de socialització mitjançant el qual aprenen una sèrie de normes i valors, així com expectatives, normes i rols de gènere. Aquest aprenentatge social es duu a terme al llarg de tota la vida, però les edats primerenques són aquelles més significatives pel que fa a l'adquisició de la identitat sexual i de gènere. Pel que fa als agents socialitzadors trobem dos grups: la família (socialització primària) i l'escola, els mitjans de comunicació, la religió, la cultura, etc. Aquesta construcció social del gènere ha anat canviant a partir de moviments feministes, lleis que determinen la igualtat entre homes i dones, etc. (Espinar, 2009; Projecte Equal, 2007).

Tot i que sexe i gènere presenten significats diferents, el gènere és la forma social característica del sexe, per tant, tot i que es pot fer una distinció teòrica en la realitat cal tenir en compte que són conceptes interconnectats (Subirats i Tomé, 2007).

Butler (2006) destaca una característica del gènere: la norma. Per tant, parla sobre la norma que és una mesura i una forma de produir un estàndard comú. Pel que fa a la relació del gènere amb la norma, cal destacar que el gènere és una norma social, que es pot reflectir en un mecanisme mitjançant el qual es produeixen i es naturalitzen les nocions d'allò masculí i d'allò femení.

Segons Subirats i Tomé (2007) hi ha una sèrie d'aspectes que cal considerar en relació al gènere. El gènere pot variar en funció de la societat, la cultura, etc., tot i això en les societats històriques hi ha un aspecte destacable que no sol variar que és la superioritat del gènere masculí. D'aquesta manera, també trobem que els gèneres no són necessaris i no només poden variar sinó que també podrien desaparèixer.

4.2. Conceptes bàsics

La igualtat de gènere és la situació en que es valoren i es potencien de manera igualitària les conductes, aspiracions i necessitats d'ambdós sexes, els quals tenen llibertat en el desenvolupament de les seves capacitats personals i en la presa de decisions sense cap

tipus de limitacions imposades pels rols tradicionals (Proyecto Equal, 2007). Quant a la igualtat de gènere trobem una sèrie de conceptes relacionats que cal tenir en compte, que són:

“*L'assignació de gènere* és aquella classificació que es fa des del naixement a partir de l'anatomia del nadó, segons la qual, la família i la societat depositarà un contingut cultural que determinarà els comportaments socials adequats o no, depenent si és nin o nina.” (Proyecto Equal, 2007).

Segons Subirats (2013), el tracte diferencial comença ja des de la gestació, ja que avui en dia és possible conèixer el sexe de l'infant abans del seu naixement, per tant, serà des d'aquest moment en el que es començaran a fer distincions en les joguines, la roba, els mobles, etc. (blau per als nins, rosa per a les nines). Així, segons sigui d'un sexe o d'un altre produirà unes expectatives diferents respecte al caràcter i comportament de la criatura, tal com també se'ls tracta de maneres distintes (als nins d'una manera més brusca i a les nines amb suavitat i delicadesa).

La *identitat de gènere* fa referència al fet de sentir-se d'un gènere o l'altre, és a dir, la concepció individual de gènere que té una persona sobre ella mateixa i no ha de dependre necessàriament del gènere que li fou assignat al néixer (assignació de gènere), s'expressa mitjançant el comportament, vestimenta, etc. (Proyecto Equal, 2007).

Els *rols de gènere* són aquell conjunt de tasques i funcions determinades per dones i homes segons el que cada societat d'acord amb la seva cultura, classe social, grup ètnic, etc. determina per a les persones en funció del seu sexe. Des d'una perspectiva tradicional, cal destacar la divisió sexual del treball, per la qual el rol femení atribueix a les dones la cura dels fills i la família, la tasca domèstica (treball reproductiu); mentre que el masculí és allò públic (treball productiu) (Proyecto Equal, 2007).

El *sexisme* és una forma de discriminació que utilitza el sexe com a criteri per atribuir capacitats, valoracions i significats construïts social i culturalment. Aquests criteris són utilitzats per a ordenar la realitat entre allò masculí i allò femení (Araya, 2004).

4.3. Les polítiques d'igualtat a Espanya

La Constitució de 1978 reconeix la igualtat de tots els espanyols davant la llei sense que hi pugui haver cap discriminació per raó de naixement, raça, sexe, religió, opinió o qualsevol altra condició o circumstància personal o social.

Així trobem una tasca legislativa important per tal de fer realitat la igualtat de les dones, la principal que cal destacar és la Llei Orgànica 3/2007 per a la igualtat efectiva entre homes i dones, encara que trobem d'altres com (Instituto de la Mujer, 2008):

- Llei Orgànica 2/2010 de salut sexual i reproductiva i de la interrupció voluntària de l'embaràs
- Llei 39/2006 de Promoció de l'Autonomia Personal i Atenció a les persones en situació de dependència
- Llei Orgànica 1/2004 de Mesures de Protecció Integral contra la Violència de Gènere

Així com en l'àmbit de Balears trobem la Llei 5/2000 de l'Institut Balear de la Dona i la Llei 12/2006 per a la dona, per tal de regular d'una manera integral la situació de la dona en els diferents àmbits.

Pel que fa a la darrera llei d'educació, la Llei Orgànica 8/2013 per a la millora de la qualitat educativa, utilitza un llenguatge que invisibilitza a la dona utilitzant el masculí genèric, a més cal destacar el que exposa en el seu article 61: “No constituye discriminación la admisión de alumnos y alumnas o la organización de la enseñanza diferenciadas por sexos”. Per tant, no ajuda a evolucionar cap a la coeducació (López, 2013).

La Constitució Espanyola realitza una gran aportació pel que fa a la igualtat entre homes i dones davant la llei, així com també la Llei Orgànica 3/2007 que introdueix una sèrie de mesures: igualtat a la feina, igualtat d'accés a la feina pública, igualtat en la Seguretat Social, principi d'igualtat i la seva tutela, principi d'igualtat i polítiques públiques, igualtat de tracte en l'accés a béns i serveis, etc.

Així, amb la Llei Orgànica 2/2010 es garanteix els drets fonamentals en relació a la salut sexual i reproductiva, així com la llibertat de la dona en aquests aspectes i la interrupció voluntària de l'embaràs, per tant, és una aportació en relació a la llibertat de la figura femenina.

D'aquesta manera, el conjunt d'aquestes lleis establertes a Espanya contribueixen a la igualtat de gènere, així com a la llibertat de la figura femenina en els diversos àmbits.

4.4. Patriarcat, violència de gènere i violència simbòlica

Tal com defineix Gragiewicz (2008), el patriarcat és un sistema d'estratificació basat en la idea de superioritat de l'home, així el podem trobar tant en l'àmbit familiar com en el social. El patriarcat familiar fa referència a totes aquelles famílies en les quals el cap

d'aquesta és un home. Així, també cal parlar del patriarcat social que és una forma de domini de l'home sobre la dona i una valoració d'allò masculí per damunt d'allò femení. Per tal de perpetuar el poder masculí i la subordinació de la dona als homes s'utilitzen polítiques i pràctiques de control.

Per tant, seguint amb el concepte definit anteriorment trobem molt relacionada la violència de gènere, la qual és perpetuada principalment pels sistemes familiars patriarcals i les cultures primitives que presenten una ideologia patriarcal. Aquest tipus d'ideologia ajuda a explicar les creences sobre la violència vers les dones, ja que la dona és percebuda com a propietat de l'home, ja que els sistemes patriarcals donen poder als homes i reforcen el seu sentit de masculinitat. Per tant, des d'aquesta perspectiva patriarcal es pretén que els homes dominin, controlin i ocupin les figures d'autoritat i presa de decisions, atribuint als homes el poder per damunt dels altres pel simple fet de pertànyer al sexe masculí (Sylva i Usta, 2011).

Seguint a aquests dos autors, una característica significativa de la violència de gènere és la seva difícil detecció ja que es sol mantenir en silenci per la por, principalment. Per tant, l'abusador elegeix la violència per exercir i mantenir un desequilibri de poder i control en la relació. Trobem els orígens d'aquest tipus de violència en el gènere i el poder ja que aquesta suposa un manteniment del domini i control sobre les dones, d'aquesta manera els homes utilitzen instruments per perpetuar aquest tipus de relació i aconseguir així la submissió de les dones, generalment quan es parla dels agents de la violència de gènere es defineixen com a home-agressor i dona-víctima.

De la mateixa manera cal parlar sobre la violència simbòlica que segons Bourdieu (2007) és aquella invisible per les mateixes víctimes que s'exerceix d'una manera no intencional mitjançant la comunicació i el coneixement/desconeixement/reconeixement del sentiment, aquest tipus de violència s'interpreta com un principi conegut i admès. Aquesta, es perpetua a través de l'adhesió del model de relació de domini de l'home sobre la dona, d'aquesta manera no coneixen un altre instrument que la relació assimilada de domini, per tant s'arriba a la concepció d'aquesta relació de domini com a natural.

Doncs, serien les situacions discriminatòries dutes a terme d'una manera inconscient i no intencional excloent a les dones de les posicions d'autoritat, reduint les seves reivindicacions a capritxos o reduint-les a la seva feminitat (atraient l'atenció cap al pentinat, alguna característica corporal) així com petites decisions de l'inconscient que contribueixen a construir la situació disminuïda de les dones. Per tant, la violència simbòlica fa referència a la dominació masculina i aquestes estructures basades en el domini de l'home sobre la dona són producte d'un esforç de reproducció per part d'agents singulars (els homes) i algunes institucions (família, escola, Església i Estat) (Bourdieu,

2007).

4.5. Micromasclisme

Els micromasclismes segons Bonino (2003; 2008) són aquelles maniobres de caràcter imperceptible degut a la seva normalització i quotidianitat, és a dir, els comportaments invisibles i de baixa intensitat de poder i domini en relació a la dona que s'han normalitzat dins la societat i per tant són difícils de percebre. Serien aquelles formes d'abús i imposició de les pròpies raons que permeten a l'home fer el que vol i impedeixen que elles ho puguin fer de la mateixa manera. Són comportaments hàbils i subtils, reiteratius i pràcticament invisibles que els homes executen permanentment per oposar-se al canvi femení. Són comportaments de manipulació que ocupen una part important del repertori de comportaments masculins normals cap a les dones. S'exerceixen intentant mantenir i conservar les majors avantatges, comoditats i drets que l'àmbit social adjudica als homes, debilitant l'autonomia personal i la llibertat de pensament i comportament femenins. Els micromasclismes s'allunyen de qualsevol violència física tot i que si profunditzem, els objectius són els mateixos: garantir el control sobre la dona i la distribució injusta per les dones dels drets i oportunitats.

Micromasclismes utilitaris (Bonino, 2008; 2003): Són aquells més invisibilitzats i naturalitzats per homes i dones, s'aprofiten de diversos aspectes domèstics i cuidadors del comportament femení tradicional.

Micromasclismes encoberts (Bonino, 2003; 2004): Són aquells que presenten un caràcter subtil motiu pel qual són efectius, abusen de la confiança i credibilitat femenina ocultant el seu objectiu de domini, imposició de les veritats masculines i forçament de la disponibilitat de la dona conduint-la a la decisió elegida per l'home. Una eina utilitzada per aconseguir-ho és la manipulació.

Micromasclismes de crisi (Bonino, 2004): Es dona en períodes en que l'estabilitat de la desigualtat de poder es desequilibra cap a una major igualtat ja sigui per un augment d'autonomia femenina o per una disminució de la sensació de control i domini de l'home. Per tant el que pretenen aquests micromasclismes és evitar el canvi d'estatus i recuperar el domini.

Micromasclismes coercitius (Bonino, 2008; 1998): S'utilitza la força (moral, psíquica, econòmica o de la pròpia personalitat) amb l'objectiu de sotmetre a la dona, limitar la seva llibertat i usurpar el pensament, el temps o l'espai, així com restringir la seva capacitat de decisió, per tant aquests tipus de micromasclismes serveixen per mantenir el poder sobre la dona.

Els micromasclismes pel fet de ser invisibles van produint uns efectes a l'autonomia

femenina que es van agreujant amb el temps, són de difícil percepció, així com també es fa difícil oposar-se i adjudicar efectes ja que quan aquests es perceben no es solen reconèixer com a produïts per aquestes trampes manipulatives. Per tant, independentment de les particularitats de cada dona els micromasclismes generen efectes comuns en elles que repercuteixen en la qualitat de vida femenina com la inhibició del poder personal i la lucidesa mental, el deteriorament de l'autoestima i l'autocredibilitat, el malestar, etc. (Bonino, 2008).

4.6. Estereotips de gènere

Segons González (2008), els estereotips es poden definir com una imatge o idea acceptada per un grup o societat amb un caràcter invariable, constant i permanent. Així, es pot complementar en que són un conjunt de creences o imatges mentals molt simplificades i amb pocs detalls sobre un grup determinat, generalitzats en la totalitat dels membres del grup. El terme es sol utilitzar en un sentit despectiu, ja que es considera que els estereotips són creences il·lògiques que només es poden desmuntar mitjançant la sensibilització, la reflexió i sobretot l'educació (Proyecto Equal, 2007).

A continuació exposarem una sèrie d'estereotips de gènere generalitzats socialment segons els diferents autors que han treballat amb la temàtica:

Taula 1: *Estereotips de gènere*

	Nines	Nins
Boyano (2009)	Submises, dependents, generoses i fràgils	Independents, poderosos i forts
Puig (2009)	Inestabilitat emocional, manca de control, passivitat, tendresa, submissió, dependència, subjectivitat, poc desenvolupament intel·lectual, aspecte afectiu molt marcat, intuïció, irracionalitat, por, incoherència, debilitat.	Estabilitat emocional, dinamisme, agressivitat, domini, afirmació del jo, objectivitat, qualitats i aptituds intel·lectuals, aspecte afectiu poc definit, racionalitat, franquesa, valentia, eficàcia, tendència al risc.
Hernández (2009)	Més vulnerables, dependents, desequilibri emocional, falta de control, tendresa, passivitat, gran afectivitat, intuïció, por, poca capacitat intel·lectual, petita necessitat sexual...	Més forts, independents, equilibri emocional, autocontrol, agressivitat, domini, poc afectius, franquesa, valor, amor al risc, capacitat intel·lectual, gran necessitat sexual...

Font: Elaboració pròpia a partir de Boyano (2009), Puig (2009) i Hernández (2009)

Agirre (2011) en un estudi en la que es demana a les nines i als nins com es veuen a ells o elles mateixes rep les següents respostes:

Nines: Ordenades, generoses, bones, simpàtiques, amables, responsables, tranquil·les

Nins: Forts, hàbils, atrevits, entremaliats, intel·ligents, ganduls

En el mateix estudi també s'analitzen les diferències en funció del sexe pel que fa a l'elecció de les professions. Així, les nines elegeixen professions considerades tradicionalment femenines i els nins aquelles considerades tradicionalment masculines:

- Nines: Mestra, cuidadora, infermera, cambrera, secretària, model, perruquera
- Nins: Lampista, bomber, fuster, camioner, metge, futbolista, esportista.

En definitiva, aquells adjectius amb els que es qualifica a nins i nines són diferents, mentre que a les nines se les relaciona amb tot el que té a veure amb els sentiments, la bellesa, la tranquil·litat, la bondat, la vulnerabilitat, etc., als nins se'ls atribueixen un altre tipus d'adjectius relacionats amb l'agressivitat, la intel·ligència, la fortalesa, el control, etc. El mateix ocorre amb les tasques, ja que s'atribueixen rols diferents en funció al sexe de cada persona, la qual cosa suposarà estereotips que consideraran determinades professions per un o altre sexe.

4.7. Llenguatge androcèntric

Llenguatge i realitat

Segons Bengoechea (2003) el llenguatge i la realitat estan interconnectats, d'aquesta manera un canvi en el llenguatge pot canviar la pròpia realitat així com la valoració d'aquesta o la forma de considerar-la o nomenar-la, per tant, el llenguatge ajudarà a construir la nostra concepció del món i la realitat. Es tracta d'una eina per crear i reproduir les relacions de poder.

Invisibilització del sexe femení en el llenguatge

Hi ha determinades paraules que són insuficients per nomenar una realitat formada tant per homes com per dones, d'aquesta manera és insuficient referir-se a l'home com el gènere humà, parlar de ciutadans, etc. Per tant, són necessaris els canvis en el llenguatge per nomenar a la dona, ja que hi ha una manca de representació simbòlica de les dones en la llengua. El plural en la nostra llengua és una forma d'ocultar o invisibilitzar a les dones, ja que generalment s'utilitza el gènere masculí per parlar d'un grup mixt, encara que hi hagi una majoria de dones (Bengoechea, 2003).

Seguint a aquest autor, un altre aspecte a considerar és l'absència de noms en la denominació de professions en femení, amb l'absència de les dones en aquest camp

trobem una sèrie d'objectius ocults com invisibilitzar a les dones que ocupen determinades professions, presentar el cas d'una dona com una excepció, dificultar el seu accés a determinats càrrecs, reservar el masculí per aquelles activitats de prestigi, etc.

El llenguatge fa invisibles a les nines, és a dir, es senten en segon lloc, no són el subjecte principal ja que seran elles les que hagin de sentir-se incloses o no en el que es diu degut a que s'utilitza un llenguatge en el que el subjecte principal és el sexe masculí (nins podeu anar a jugar, per exemple) (Subirats, 2013).

Efectes del llenguatge androcèntric

Aquestes pràctiques lingüístiques segons Bengoechea (2003) donaran lloc a la discriminació de les dones ja que el llenguatge presenta una influència significativa en la formació de la identitat social, així es contribueix al manteniment de pràctiques lingüístiques sexistes que perpetuaran una ideologia i una perspectiva sexista de la realitat i la societat.

4.8. Transmissió de les desigualtats de gènere

Cultura

La cultura és aquell conjunt de relacions que estableixen les persones amb elles mateixes i amb els altres, així com amb el seu entorn, com a resultat d'una formació rebuda. Fa referència a aquells productes i materials creats per cada comunitat com a resposta a unes determinades necessitats. Així, aquests productes (costums, religió, etc.) procuren ser transmesos generació rere generació mitjançant els processos de socialització (López, 2009).

Per tant, els valors relacionats amb el rol que han d'assumir els diferents sexes en la societat es transmet mitjançant la cultura, la religió, els costums, etc. (Boyano, 2009).

Família

Troblem dos tipus de socialització la primària i la secundària. La socialització primària té com agent socialitzador la família i es duu a terme en edats primerenques on els nins i les nines van conformant una sèrie d'estereotips de gènere mitjançant el llenguatge i els rols de gènere que observa a la pròpia família (Quesada i López, 2010).

Per tant, la família és la primera responsable en l'educació dels fills i les filles, l'encarregada d'inculcar les normes bàsiques, les actituds i els valors necessaris per a la convivència i l'aprenentatge. Així, la família estimula des d'edats primerenques el sistema de diferenciació de valors i normes entre ambdós sexes (Boyano, 2009):

- A les nines es destinen totes aquelles activitats relacionades amb la llar i atendre, així com se'ls potencia la sensibilitat, la por, l'obediència, la dependència i

l'afectivitat.

- Mentre que als nins se'ls destinen aquelles activitats de competència, independència, agressivitat i control.

Escola

El gènere ja ha estat parcialment adquirit i construït abans de començar l'escola per part de la família, tot i això la relació escolar pot reforçar la construcció, modificar-la o col·laborar en la desconstrucció d'aquest, ja que són els/les mestres que imposen la norma que regula les relacions a l'aula i per tant tenen una participació activa en la construcció del gènere (Brullet, Subirats, 1992). Aquesta és la socialització secundària centrada únicament en l'escola com agent socialitzador i és en aquest agent en el que em centraré en aquest treball, ja que tal com explica Puig (2009) l'escola és transmissora de cultura, així com dels seus valors i actituds.

4.9. Educació i gènere

De l'escola segregada a l'escola mixta

Pel que fa a l'educació formal, la incorporació de la dona és tardana i en escoles separades degut a la consideració social de què els nins i nines tenen missions diferents es dona una formació diferent (educació segregada). Tot i això, amb l'escola mixta no s'aconsegueix generar unes condicions que garanteixin la igualtat entre homes i dones ja que aquesta parteix d'una cultura androcèntrica, degut a que es dona l'educació que hi havia a les escoles dels nins, amb la única diferència que s'ha introduït a les nines a aquesta formació masculina. Així, s'haurien de donar altres formacions i aprenentatges a l'àmbit formal com per exemple, l'educació emocional (Subirats, 2013). Per tant, tal com destaquen Subirats i Tomé (2007), l'escola mixta d'avui en dia és encara sexista, des del llenguatge fins al currículum ja que segueix estant regida per una cultura i una societat androcèntrica en la qual es dona més valor a les pràctiques i valors tradicionalment masculins que als femenins.

Escola androcèntrica

A partir de l'educació a les escoles cada nin i cada nina rep determinades visions de la realitat i models de relació condicionats generalment per les normes de gènere. Mitjançant aquesta institució aprenen que tot allò infravalorat i poc reconegut socialment forma part del model femení, fet que fomenta que els nins es sentin superiors i infravalorin els comportaments i actituds de les nines (Agirre, 2011). Així, amb els llibres de text, els nins i les nines han anat rebent una educació sexista per part del sistema educatiu, en els quals exposen els estereotips i els rols de dones i homes

tradicionals (Subirats i Tomé, 2007).

D'aquesta manera, la generalització del model masculí tradicional dóna lloc a que les seves característiques i valors es presentin com ideals tant pels nins com per les nines. Així, hi ha una desvalorització dels valors i actituds del model femení tradicional ja que presenta unes característiques considerades com a càrregues i condicionants indesitjables tant per nines com per nins. (Agirre, 2011)

Per tant, l'androcentrisme constitueix l'eix de l'organització i la vida escolar ja que les decisions es prenen en funció de les necessitats i interessos dels nins i posteriorment, s'inclou a les nines per a que participin. D'aquesta manera, no està mal vist que les nines tinguin algunes actituds o activitats com els nins, però el fet que els nins s'integrin en els jocs, costums, aficions, etc. Considerats tradicionalment de nines es censura. Així, els valors associats al gènere segueixen sent els de major prestigi social. De fet, aquells nins que no segueixen les pautes del gènere masculí solen estar marginats, humiliats, menyspreats, etc. ja que els seus comportaments s'identifiquen com femenins (Agirre, 2011)

Desigualtats de gènere a les escoles

Des de ben petits a les escoles ja es poden observar distincions tal com explica Subirats (2013) a partir d'un estudi, en el qual es va observar que els nins ocupen el centre del pati, les nines es queden a un lloc apartat per a què ells puguin jugar mentre elles els observen jugar. Per tant, s'observa que els nins necessiten ja dominar l'espai físic ja que estan destinats a ser el centre del món, mentre que les nines ja estan assumint en aquestes edats el lloc secundari. Tal com hem explicat abans, ocorre el mateix amb el llenguatge en el qual les nines queden en segon lloc i s'han de sentir incloses o no en determinats moments, per tant ja des d'edats primerenques les nines assumeixen la segona posició de la societat.

Pel que fa a la direcció del centre, Subirats (2013) explica a partir d'un estudi que tot i que les dones solen ser la majoria entre el professorat, és freqüent que no siguin les directores del centre i que aquest càrrec sigui ocupat per un home.

Així, segons Boyano (2009), a l'escola es van interioritzant una sèrie de comportaments fins al punt que s'arriben a considerar com a naturals i propis de cada sexe. Els rols de gènere que es poden observar a les escoles, vénen marcats des de la família i es reproduïxen a l'escola afavorint els estereotips de gènere. D'aquesta manera, l'escola continua perpetuant l'educació segregada diferenciant el que és apropiat per a les nines i el que és propi dels nins, invisibilitzant tot allò femení i potenciant una única manera d'entendre la vida, la del gènere masculí.

Segons un article de Rius (2013) publicat a La Vanguardia les nines no mostren tanta

participació en els esports d'equip com el futbol o el bàsquet perquè a determinades edats les nines ja han interioritzat que les qüestions de força i competitivitat no són per elles, sinó que les seves prioritats han de ser altres com la responsabilitat i les relacions.

Per tant, l'escola és una bona eina per crear les condicions necessàries per potenciar els aprenentatges de la vida afectiva i integrar els sabers de la vida domèstica i la cura de les persones com a sabers bàsics tant per a la vida de les nines com dels nins. Per tal d'aconseguir-ho es fa necessari un ambient educatiu que reconegui diferents maneres de ser home i dona, rebutjant les formes masculines dominants (Boyano, 2009).

Educació com a eina per combatre les desigualtats de gènere

Al llarg dels anys, s'han produït canvis i s'ha anat avançant cap a la igualtat però el que s'ha aconseguit és una igualtat formal, insuficient per a la igualtat real entre homes i dones. Per aquest motiu és important l'educació, ja que aquesta es pot convertir en una eina per a eradicar el sexisme sempre i quan hi hagi un reconeixement de la discriminació, de la desigualtat i la segregació com a problemes educatius (Araya, 2004). Per tant, partint de la idea que hi ha desigualtats socials entre homes i dones (diferències en l'ocupació de llocs d'alt càrrec, en les taxes d'ocupació i desocupació, en la violència intrafamiliar en la que les dones són les principals víctimes, etc.) és necessària una transformació cultural i social que s'ha d'iniciar a partir de l'educació. Per tant, l'equitat entre els sexes ha de ser una meta educativa ja que tal com explica Subirats (1994):

El sistema educatiu no pot eliminar les desigualtats individuals quan estan inserides en el conjunt social, però no hi ha canvi social si no es comença a produir en algun punt de la societat i tot canvi hagut en una part del sistema repercutirà en les altres parts.

Doncs, seguint amb la idea exposada per aquesta autora, l'educació podrà ser una eina molt important en la consecució d'un canvi que podrà repercutir en altres àmbits de la societat en general, per això cal utilitzar l'educació com un instrument de transformació social i cultural per aconseguir una igualtat real entre homes i dones i per a la consecució d'un canvi en l'educació també serà necessària la formació del professorat.

Model de coeducació

Tal com esmenta Subirats (2009) és necessària la inclusió del gènere femení a l'escola, així com totes les seves aportacions al llarg dels anys com a part integrant de la nostra cultura, per tal d'aconseguir la coeducació que no és únicament la introducció de les nines a les escoles de nins, sinó aconseguir una escola dirigida cap a nins i nines eliminant la cultura androcèntrica d'aquestes.

El sistema educatiu ha de contribuir a situar a la dona en el món, que implica redescobrir la seva història i recuperar la veu perduda. Així, estudiar i comprendre les errades històriques de discriminació de la dona és una bona eina per combatre la reproducció de fenòmens discriminatoris. (Torres, 1991).

Per tant, s'ha d'anar en direcció a un model de coeducació que és una proposta pedagògica actual per tal de reformular el model de transmissió de coneixement i de les idees des d'una perspectiva de gènere en els espais de socialització destinats a la formació i l'aprenentatge. Es tracta de l'educació conjunta d'homes i dones impartida en condicions d'igualtat per ambdós sexes i que no posa límits als aprenentatges depenent del sexe (Instituto de la Mujer, 2008).

5. Treball de camp

5.1. Metodologia

En la realització de la investigació s'ha emprat la metodologia quantitativa que permet l'anàlisi de les dades de manera estadística i objectiva.

Per una banda s'ha realitzat una enquesta amb l'objectiu d'obtenir dades quantitatives per descriure alguns aspectes rellevants de la població baix estudi a partir de les seves pròpies respostes.

Per altra banda, s'ha dut a terme un Panel Delphi, aquest mètode consisteix en un procés de comunicació grupal en el que participen un grup d'experts als quals es demana opinió sobre diversos aspectes, de manera que permet obtenir informació dels experts sobre aquests. Aquest Panell Delphi es realitza en diverses rondes per tal d'aconseguir arribar a un consens o acord entre els experts sobre les qüestions plantejades.

5.2. Mostra

Els qüestionaris s'han dut a terme a mestres d'Educació Primària de les següents escoles: CEIP Son Canals, Sant Vicenç de Paül i CEIP Sant Jordi, als grups dels cursos segon, quart i sisé. Per tant, en la meua mostra trobem eles mestres d'aquests cursos, així com també el seu alumnat. D'aquesta manera, hi ha una mostra que comprèn una escola del centre de Palma, una altra de la perifèria i una d'un poble. Per tant, s'ha realitzat l'estudi a nou mestres i a 197 alumnes d'Educació Primària.

Per a la realització del Panell Delphi, hi ha participat una mostra de sis expertes en la temàtica d'igualtat de gènere, en el qual s'han dut a terme dues rondes (veure annex 8). A continuació s'ha realitzat una taula amb els participants del panel, gràcies a que han donat el seu consentiment per a l'aparició del seu nom a l'estudi.

Taula 2: *Participants en el Panel Delphi*

Participant	Institució	Àmbit
Francisca Salvà Mut	Universitat de les Illes Balears	Acadèmic
M ^a Victoria Trianes Torres	Universitat de Màlaga	Acadèmic
Victoria Aurora Ferrer Pérez	Universitat de les Illes Balears	Acadèmic
Margalida Coll Díaz	Consell de Mallorca	Professional
M ^a Àngels Gensana Riera	Institut Català de les Dones	Professional
Rosa Cursach Salas	Institut Balear de la Dona	Professional

Font: Elaboració pròpia

5.3. Instruments emprats

Els instruments emprats en la realització del treball de camp són els qüestionaris, tant en la investigació a partir del Panel Delphi com en les escoles. Així, s'ha recollit la informació a partir de preguntes tancades organitzades en un qüestionari realitzat per a cada grup: grup d'experts (veure annex 3), alumnat (veure annex 1) i professorat (veure annex 2). Per tant, cada grup ha tingut un qüestionari diferent amb objectius també distints.

5.4. Resultats

- *Alumnat*

Per tal de facilitar l'anàlisi dels resultats extrets en els qüestionaris realitzats per l'alumnat, s'han elaborat una sèrie de taules en les que s'exposa el percentatge d'alumnes que ha considerat vertaders o falsos els següents ítems (taula 3), així com aquesta mateixa dada en funció al sexe (taula 4) i en funció a l'edat (taula 5).

Taula 3: *Resultats dels ítems del qüestionari a l'alumnat*

	Vertader	Fals
Ítem 1. Els nins i les nines són iguals.	42,64%	55,84%
Ítem 2. Els nins no han de plorar.	19,29%	80,2%
Ítem 3. Les nines tenen més sentiments que els nins.	39,59%	58,37%
Ítem 4. Els nins són més agressius que les nines.	56,85%	41,62%
Ítem 5. Les nines no saben jugar a futbol.	15,23%	83,76%
Ítem 6. El ball és un esport per a les nines.	15,23%	83,76%
Ítem 7. El color rosa els agrada a les nines i als nins no.	24,87%	73,6%
Ítem 8. Les nines i els nins han de fer coses diferents.	27,41%	70,56%
Ítem 9. Les nines han d'anar amb vestit i falda.	24,36%	74,62%

Ítem 10. Les nines han de jugar amb nines (joguina).	24,36%	74,11%
Ítem 11. Les nines i els nins són diferents.	57,87%	40,61%

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats obtinguts a cada ítem.

En relació als distints estereotips presentats a la taula 3, trobem que hi ha una major part de l'alumnat que nega que aquestes afirmacions, exceptuant els ítems 1, 4 i 11, mitjançant els quals l'alumnat considera que nins i nines són diferents i que els primers són més agressius que les nines (hipòtesi 3).

Tot i haver negat també l'ítem 3 trobem que aquest té un percentatge més elevat d'afirmació, és a dir, d'entre els ítems que l'alumnat ha negat, trobem un alt percentatge d'alumnes que consideren que les nines tenen més sentiments que els nins (hipòtesi 3).

Taula 4: Resultats dels ítems del qüestionari a l'alumnat en funció al sexe

	Nins		Nines	
	Vertader	Fals	Vertader	Fals
Ítem 1	38,38%	59,59%	46,94%	52,04%
Ítem 2	26,26%	72,72%	12,24%	87,76%
Ítem 3	40,40%	56,57%	38,78%	60,20%
Ítem 4	61,62% %	36,36%	52,04%	46,94%
Ítem 5	20,2%	78,79%	10,2%	88,78%
Ítem 6	21,21%	76,77%	9,18%	90,82%
Ítem 7	27,27%	71,71%	22,45%	75,51%
Ítem 8	30,3%	67,68%	24,49%	73,47%
Ítem 9	30,3%	68,69%	18,37%	80,61%
Ítem 10	32,32%	65,66%	16,33%	82,65%
Ítem 11	53,54%	43,43%	62,24%	37,76%

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats obtinguts a cada ítem en funció del sexe de l'alumne/a

A partir de les afirmacions anteriors en funció al sexe de l'alumnat, podem veure que tal com s'exposa a la hipòtesi 1, els nins presenten percentatge major pel que fa a l'afirmació de determinats estereotips, tot i que hem remarcat que l'alumnat ha negat els estereotips (amb excepció de l'ítem 4), si comparem els percentatges de la taula 4 dels nins amb els de les nines, trobem que hi ha una clara diferència en alguns estereotips com els representats als ítems 6, 9 i 10.

Taula 5: Resultats dels ítems del qüestionari a l'alumnat en funció a l'edat

	2n EP		4t EP		6è EP	
	Vertader	Fals	Vertader	Fals	Vertader	Fals
Ítem 1	24,61%	73,85%	48,57%	51,43%	54,84%	41,94%
Ítem 2	40%	58,46%	14,29%	85,71%	3,23%	96,77%
Ítem 3	53,85%	41,54%	40%	60%	24,19%	74,19%
Ítem 4	70,77%	26,15%	50%	50%	50%	48,39%
Ítem 5	35,38%	61,54%	5,71%	94,29%	4,84%	95,16%
Ítem 6	33,85%	64,62%	7,14%	92,86%	6,45%	93,55%
Ítem 7	43,08%	55,38%	18,57%	80%	12,9%	85,48%
Ítem 8	50,77%	46,15%	18,57%	80%	12,9%	85,48%
Ítem 9	44,62%	53,85%	14,29%	85,71%	14,52%	83,87%
Ítem 10	47,69%	50,77%	18,57%	81,43%	6,45%	90,32%
Ítem 11	69,23%	29,23%	64,29%	35,71%	38,71%	58,06%

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats obtinguts a cada ítem en funció a l'edat/curs de l'alumne/a

En relació a la hipòtesi 3, segons la qual existeixen diferències significatives segons l'edat de l'alumne/a, s'ha elaborat aquesta taula (taula 5), segons la qual es pot observar que hi ha diferències en funció de l'edat ja que, els i les alumnes de segon d'educació primària tenen un major percentatge en l'afirmació dels estereotips, mentre que a mesura que pugen de curs van canviant trobem resultats més baixos en relació a aquestes afirmacions i hi ha un nombre, per tant, més elevat de la negació dels estereotips de gènere. A més, si ens fixem en cada edat, els més petits si que hi ha un percentatge més elevat en les afirmacions que en les negacions d'alguns estereotips com en els dels ítems 3, 4 i 8. Mentre l'alumnat de quart i sisè de primària neguen tots els estereotips.

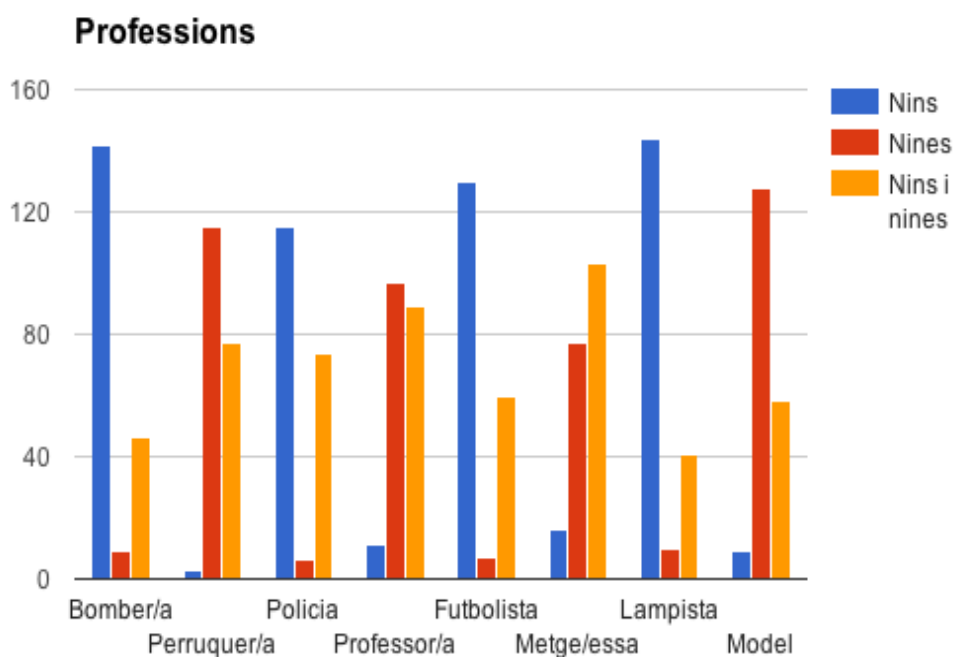
Taula 6: Resultats dels ítems del qüestionari a l'alumnat en funció a l'escola

	CEIP Sant Jordi		CEIP Son Canals		SVP Coll d'en Rabassa	
	Vertader	Fals	Vertader	Fals	Vertader	Fals
Ítem 1	68,63%	31,37%	47,95%	49,32%	19,18%	79,45%
Ítem 2	15,69%	84,31%	17,81%	80,82%	23,29%	76,71%
Ítem 3	19,61%	80,39%	39,73%	56,16%	53,42%	45,21%
Ítem 4	49,02%	47,06%	45,21%	53,42%	73,97%	26,03%
Ítem 5	5,88%	92,16%	12,33%	86,3%	24,66%	75,34%
Ítem 6	11,76%	88,24%	17,81%	80,82%	15,07%	83,56%
Ítem 7	17,65%	82,35%	26,03%	65,86%	28,77%	71,23%
Ítem 8	13,73%	84,31%	38,36%	58,9%	26,03%	72,6%
Ítem 9	11,76%	88,24%	32,88%	65,75%	24,66%	73,97%
Ítem 10	11,76%	88,24%	32,88%	64,38%	24,66%	73,97%
Ítem 11	31,37%	68,63%	61,64%	36,99%	72,6%	24,66%

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats extrets de cada ítem en funció a l'escola

En relació a l'escola també hi trobem diferències tal com s'exposa a la hipòtesi 2, encara que no tan elevades com a la resta de variables (edat i sexe), tot i això, es pot observar com hi ha un percentatge menor en les afirmacions dels ítems estereotipats en el CEIP Sant Jordi, mentre hi ha un nombre més elevat d'afirmació d'estereotips en el CEIP Son Canals i SVP Coll d'en Rabassa. Cal destacar que, mentre l'alumnat del CEIP Sant Jordi i CEIP Son Canals neguen les afirmacions relacionades amb els estereotips de gènere, l'alumnat del Sant Vicenç de Paül del Coll d'en Rabassa estan d'acord amb determinats estereotips com en els ítems 3 i 4.

Gràfic 1: *Professions considerades d'un sexe o l'altre, o d'ambdós*

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats extrets dels qüestionaris a l'alumnat

A partir de l'elaboració d'aquesta gràfica es pot veure clarament com determinades professions es relacionen a un sexe o l'altre. Per una banda, veiem com les professions de bomber/a, policia, futbolista i lampista es relacionen majoritàriament a la figura masculina, mentre que per altra banda, podem veure com a la figura femenina s'atribueixen les professions de perruquer/a, professor/a i model. Cal destacar que només hi ha una professió que l'alumnat ha considerat que és tant d'homes com de dones i és la de metge o metgessa.

Taula 7: *Elecció de les professions en funció al sexe de l'alumne/a*

	Professió masculina	Professió femenina	Professió mixta
Nin	62,63%	9,1%	19,19%
Nina	7,14%	69,39%	20,41%

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats extrets dels qüestionaris a l'alumnat

Pel que fa a la pregunta realitzada a l'alumnat mitjançant els qüestionaris sobre allò que els agradaria ser en un futur, és a dir, en quant a l'elecció de la professió en un futur. En primer lloc, es va realitzar una classificació a partir del que s'havia vist en la revisió teòrica i a partir d'aquí es van classificar entre aquelles considerades tradicionalment masculines, aquelles femenines i les mixtes. D'aquesta manera, a partir de les respostes dels nins es va classificar en un o altre.

Així, en relació a les hipòtesis 6 i 7, els nins escullen aquelles professions i tasques considerades tradicionalment masculines, mentre les nines escullen en major mesura aquelles tasques considerades femenines.

- Professorat

Gràfic 2: *Percepció del professorat vers els estereotips a la societat.*

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats extrets dels qüestionaris al professorat

Així, aquesta gràfica representa la percepció del professorat en relació als distints estereotips que se'ls presentava en el qüestionari, de manera que expressen si consideren que la societat els atribueix més als nins, a les nines o a ambdós sexes. De manera que vegem que, la dependència, l'afectivitat, la generositat i la fragilitat consideren que la societat els associa al sexe femení, mentre el poder, la fortalesa, la inestabilitat emocional, la valentia, el domini i l'agressivitat s'associen a la figura masculina.

- Grup d'experts

En relació als resultats extrets del Panel Delphi sobre la importància dels continguts que ha de tenir el Pla de Formació s'ha realitzat la següent taula:

Taula 8: *Resultats del Panel Delphi sobre els continguts*

	Mitjana primera ronda	Mitjana segona ronda	Classificació mitjana primera ronda	Classificació mitjana segona ronda
Conceptes bàsics d'igualtat de gènere: relació sexe-gènere, estereotips i rols de gènere	4,6	3,5	6	3
Violència de gènere i micromasclismes	3,5	2,8	2	2
Transmissió del gènere: cultura, família i escola	3,2	1,75	1	1
Educació i gènere: coeducació	4,3	3,8	5	4
Llenguatge no sexista	4,8	5,8	7	6
Patriarcat i androcentrisme	5,2	7,75	8	8
Tècniques per a detectar els estereotips a les aules	4,2	4,75	4	5
Estratègies per aconseguir la igualtat a les aules i anar cap a la coeducació	4	3,8	3	4
Desigualtats de l'escola mixta	5,6	9,75	10	9
Propostes per a treballar la coeducació a l'aula	5,5	6,8	9	7

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats extrets del Panel Delphi

Pel que fa a la metodologia que ha de tenir aquesta formació al professorat, el consens entre els experts és que aquest pla de formació ha de desenvolupar-se al llarg de tot el curs, de manera semipresencial amb activitats teòriques i pràctiques. A més, aquesta formació s'ha de dur a terme al propi centre, utilitzant recursos interns i externs al centre (veure annex 8).

6. Valoració crítica

- Alumnat

Diferències en funció del sexe

A partir de l'anàlisi dels resultats extrets, tal com es representa a la taula 4 es pot observar que els nins presenten una major afirmació d'estereotips que les nines, i existeix una clara diferenciació per raó de sexe, degut a que els nins presenten una visió més estereotipada que les nines.

Tal com explica Bonino a les seves definicions de micromasclisme, el fet que els nins acceptin en major mesura l'existència dels estereotips pot ser explicat pel fet que aquests són els que es veuen menys afectats, ja que en major mesura els micromasclismes són exercits per part del sexe masculí i els efectes d'aquests recauen sobre les dones.

Per tant, les nines tendeixen a negar en major mesura els estereotips, ja que elles són les que sofreixen d'una manera més directa els efectes d'aquests estereotips i desigualtats en funció del gènere. Tot i que són aquestes les que reben majoritàriament les conseqüències negatives, degut a l'existència d'estereotips que afavoreixen la situació del sexe masculí, sabem tal com exposava Subirats (2013) que aquests tenen també conseqüències negatives pel que fa als estereotips, ja que degut a la pressió social, és a dir, al que la societat espera d'ells es veuen obligats a mostrar-se forts, no mostrar els seus sentiments, etc.

Seguint amb aquesta línia, amb l'ítem 3 en el que hi ha un 39,59% de l'alumnat que considera vertader aquest ítem, podem veure que hi ha una creença en relació als sentiments dels nins i les nines arrelada a una part de la mostra, tot i que no és a la majoria de l'alumnat si que a una gran part, els quals consideren que les nines tenen més sentiments que els nins. Tot i això, sabem que no és així, degut a que la única diferència és que els nins es veuen obligats per part de la societat a demostrar la seva masculinitat, fortalesa i valentia, ocultant així els seus sentiments ja que les mostres de sentiments han estat considerades tradicionalment pròpies de la figura femenina.

Diferències en funció de l'edat

Si ens fixem en les divergències que hi pot haver entre les edats dels nins i nines, trobem que l'alumnat de segon d'Educació Primària presenta major percentatge pel que fa a l'afirmació dels estereotips, i es veu com a mesura que augmenten de curs, es va flexibilitzant i disminuint aquesta consideració dels estereotips.

Així, s'ha de destacar que tal com es pot veure a la taula 5, els ítems 3 i 4 són els que presenten un major percentatge en relació a la consideració d'aquests estereotips, per tant, són sobretot els estereotips relacionats amb els sentiments i amb l'agressivitat els que estan arrelats a l'alumnat de segon de primària. A més, presenten un alt percentatge en els ítems 1, 8 i 11 considerant que existeixen diferències entre els nins i les nines, considerant que aquests han de fer coses diferents en funció al seu sexe.

A mesura que van creixent i canviant de curs vegem com es redueix l'afirmació d'estereotips, de manera que es va evolucionant en positiu, en el curs de quart es veu com ha augmentat en gran mesura en relació a segon de primària mostrant un gran canvi en els percentatges, així com també es produeix el canvi en el pas de quart a sisè.

Diferències en funció de l'escola

Pel que fa a les escoles participants en l'estudi, trobem que el col·legi Sant Vicenç de Paul i el CEIP Son Canals tenen nivells percentuals més alts en relació als estereotips, mentre que el CEIP Sant Jordi mostra un menor percentatge. D'aquesta manera, si deixem de banda aquesta darrera escola el percentatge dels estereotips en l'alumnat

augmentaria.

El CEIP Sant Jordi és un centre situat a un poble, mentre que la resta es troben a Palma. Així, tant la barriada del Coll d'en Rabassa on trobem ubicat el col·legi Sant Vicenç de Paul com la barriada on es troba ubicat el CEIP Son Canals tenen una característica comú i és la seva gran diversitat cultural. Per tant, aquesta divergència entre les escoles es podria explicar pel fet que aquestes dues tinguin un percentatge major d'immigració que el CEIP Sant Jordi.

Tal com exposa Boyano (2009), esmentat anteriorment, la cultura, la religió, els costums, etc. tenen una gran rellevància en la transmissió dels valors, la qual cosa pot comportar la transmissió dels rols tradicionals de gènere, les desigualtats i els estereotips de gènere, etc.

D'aquesta manera, sabem que la diversitat cultural és un aspecte positiu i enriquidor per als centres educatius, degut a que permet la interculturalitat i el contacte entre les diverses cultures, tot i això, pot ser un factor d'influència pel que fa als nivells de micromasclismes als centres, degut a que la població immigrant dels darrers anys prové de països subdesenvolupats en els que el paper de la dona no ha evolucionat o ho ha fet a un ritme més baix que a la resta de països i, per tant, suposa que la dona no té els mateixos drets que l'home, la infravaloració de la figura femenina, la submissió d'aquesta a l'home, la superioritat de la figura masculina, etc.

L'agressivitat

Respecte a l'agressivitat, associada tradicionalment als nins, trobem que hi ha un 56% del total de l'alumnat que considera que els nins són més agressius que les nines; una dada a destacar és que hi ha un percentatge major de nins amb un 61% de nins que es consideren a ells mateixos més agressius que les nines, mentre el percentatge de nines que així ho consideren és d'un 52%.

Tradicionalment els estereotips relacionats als nins han estat els de valentia, poder, força, agressivitat, etc., fent referència a la seva força física i superioritat. D'aquesta manera, tot i que la major part d'alumnes consideren les altres afirmacions com a falses, podem veure com l'agressivitat és un estereotip que segueix arrelat en la societat actual i que es segueix associant a la figura masculina. Així, l'agressivitat tal com exposa Subirats (2013) es transmet mitjançant els contes, els videojocs, la televisió, etc. i comporta conseqüències negatives per al sexe masculí, el qual es veu obligat per la societat a mostrar la seva fortalesa i valentia contínuament.

La igualtat de gènere

Pel que fa a l'ítem 1 (els nins i les nines són iguals) hi ha un 55,84% de l'alumnat que considera que és falsa aquesta afirmació, i a l'ítem 11 (les nines i els nins són diferents)

trobem un 57,87% del total de l'alumnat que considera vertadera l'afirmació.

Per tant, la major part de l'alumnat participant en l'estudi considera que les nines i els nins no són iguals, sinó que són diferents, tot i que neguen el fet que nins i nines hagin de fer coses diferents. Tal com hem vist, són les nines les que presenten un percentatge major pel que fa a la consideració de la igualtat entre nins i nines.

Per tant, trobem que, tot i negar determinats estereotips, tampoc s'ha arribat a assolir una creença en la igualtat de gènere, en la que nins i nines són iguals i lliures. D'aquesta manera, l'alumnat considera que ambdós sexes no són igualitaris i, per tant, atorguen tasques diferents, que veurem a continuació, en funció del sexe.

Les professions

Subirats (2013) explica que aquells aspectes considerats tradicionalment del sexe masculí s'han generalitzat a ambdós sexes, degut a la valoració de tot allò masculí; mentre que els aspectes tradicionalment femenins s'han invisibilitzat, degut a que són infravalorats.

Per tant, aquells valors tradicionalment femenins seran rebutjats tant per nins com per nines ja que són infravalorats socialment, mentre allò socialment masculí com pot ser el futbol està més valorat i generalitzat a tota la societat.

Així, la part d'alumnat de sexe femení consideren, amb un major percentatge que els nins, que les distintes professions són per ambdós sexes, tot i que, en la totalitat de les professions hi podem observar sexisme, exceptuant el metge o metgessa.

Seguint amb les teories que han exposat distints autors anteriorment, tradicionalment el sexe femení ha quedat relegat a l'àmbit privat, mentre el masculí al públic, d'aquesta manera, avui dia són les nines les que tenen la intenció d'incloure la seva figura en els distints àmbits, per tant, seran aquestes les que considerin que les professions són tant per nins com per nines, degut també a que tenen una visió menys estereotipada del gènere respecte als nins.

A més, seguint amb l'exposat per Subirats (2013), un factor influenciant pot ser el fet que tot allò masculí estigui valorat en major mesura i per tant les nines no es veuran tan criticades realitzant professions tradicionalment considerades del sexe masculí com si es produeix a la inversa.

Per tant, en relació als oficis o professions analitzats a partir de les enquestes podem veure altament reflectits els rols de gènere que donen lloc a una divisió sexual del treball segons la qual s'atribueixen a les dones les tasques de cura dels infants, la família, l'educació, etc., és a dir, el treball reproductiu, mentre als homes se'ls atribueix l'àmbit públic i el treball productiu (Proyecto Equal, 2007). De manera que les professions arrelades a la figura masculina impliquen treball físic i força, així com tasques d'alt

càrrec, mentre les de dona es troben més arrelades al ser per l'altre, així com també els estereotips de gènere vers la dona estan fortament relacionats amb la bellesa i l'estètica (Subirats, 2013).

Per una banda, a partir de l'anàlisi dels resultats es pot observar com l'alumnat relaciona les professions de bomber/a, policia, futbolista i lampista a la figura masculina, aquestes són activitats físiques que comporten arrelats estereotips com la força o el poder.

Per altra banda, a la figura femenina se li atorguen les professions de metge/essa, perruquer/a, model i mestre/a, de manera que podem veure que tot i la introducció de la dona al món laboral aquesta segueix quedant relegada a àmbits considerats més femenins que masculins com és l'educació o la cura dels altres, així com els àmbits de l'estètica o la bellesa, mentre que l'home es troba més present en l'àmbit públic com en la policia o activitats amb prestigi com el president del país.

Per tant, es pot veure que a partir de la classificació que fa Agirre (2011) de les professions, hi ha una sèrie de professions considerades femenines com perruquer/a, mestre/a, model, infermera, etc. mentre que hi ha d'altres arrelades a la figura masculina com bomber/a, policia, futbolista, metge/metgessa, lampista, etc.

Així, tal com hem analitzat en línies anteriors, l'alumnat té una visió estereotipada de les professions seguint la divisió sexual del treball d'acord amb els rols de gènere tradicionals, tot i això, hi ha una professió la qual no és considerada d'un o altre sexe, sinó que la major part de l'alumnat ha considerat que era típica d'ambdós sexes, la de metge o metgessa. Tal com hem vist a la classificació d'Agirre, tradicionalment a la dona se li atorgava la tasca d'infermera, mentre a l'home de metge, degut a que el metge té més prestigi i està per damunt de la infermera, tot i això vegem com l'alumnat ha considerat que no era únicament per homes sinó que també hi tenen cabuda les dones.

Un altre aspecte a destacar, seguint les hipòtesis 6 i 7, és el fet que l'alumnat a l'hora d'escollir la professió que els agradaria dur a terme en un futur es pot observar que la major part de nins (63,63%) escullen professions tradicionalment masculines, així com també les nines escullen les professions tradicionalment considerades femenines (69,39%). Per tant, no només presenten una visió estereotipada de les professions, sinó que si observem la taula 7 la seva visió estereotipada influirà en l'elecció de les professions a desenvolupar en un futur, sent un nombre menor el que escull professions de caire mixt o professions considerades del sexe oposat.

- *Professorat*

A partir de l'elaboració de les taules mitjançant els resultats extrets de les enquestes realitzades al professorat d'educació primària, es pot observar que la percepció d'aquests respecte als estereotips establerts a la societat és sexista i va en funció dels estereotips de

gènere.

Així, consideren que els adjectius tradicionalment associats a les nines, es segueixen associant per part de la societat a aquestes com són la dependència, l'afectivitat, la generositat i la fragilitat, mentre que aquells altres considerats tradicionalment del gènere masculí segueixen estant associats a aquests com són l'agressivitat, el poder, la fortalesa, el domini i la valentia. Tot i això, la inestabilitat emocional, Puig i Hernández (2009) han considerat que tradicionalment ha estat associada a les nines, mentre que els i les mestres relacionen la inestabilitat emocional als nins.

D'aquesta manera, vegem com les qüestions de caràcter físic i de poder han estat socialment associades als nins, mentre que el “ser per l'altre” com deia Subirats (2013) es relaciona amb les nines de manera que aquestes també són les que demostren més afectivitat són fràgils i delicades.

A partir de l'extracció d'aquests resultats vegem com el professorat és conscient de les etiquetes que la societat relaciona als distints sexes, per tant, la tasca no serà tant de conscienciació com de promoure una actitud de combatre les desigualtats que promou la societat a partir de la tasca amb l'alumnat i la família.

7. Proposta d'intervenció

Tal com s'ha explicat pàgines enrere, per aconseguir eliminar la situació desigualitària entre homes i dones, les discriminacions per raó de gènere, els masclismes i micromasclismes, la violència de gènere, etc. l'educació pot ser un bon instrument. De manera que, si s'eradiquen les desigualtats que es donen en edats primerenques, així com els estereotips sexistes o els rols establerts en funció al gènere, es podrà crear una societat basada en els valors d'igualtat entre homes i dones. Doncs, és per aquest motiu que s'ha considerat rellevant la formació del professorat en els valors de la igualtat de gènere, així com en els mecanismes per treballar i transmetre aquests valors a les famílies, a l'alumnat i a la societat en general, i d'aquesta manera poder realitzar una passa endavant en la consecució d'un canvi i una transformació social i cultural per tal d'arribar a la igualtat entre homes i dones.

D'aquesta manera, la proposta d'intervenció és el disseny i elaboració d'un pla de formació per al professorat d'Educació Primària, amb l'objectiu principal d'adquirir coneixements i habilitats, així com desenvolupar les actituds i destreses necessàries per realitzar una pràctica educativa adequada en relació a la igualtat de gènere.

Els principals destinataris d'aquesta formació seran els i les mestres d'Educació Primària dels centres educatius de Mallorca, concretament es duria a terme als centres amb els quals s'ha desenvolupat la investigació, tot i que seria important realitzar un Pla de

Formació en Igualtat de Gènere a la totalitat del professorat.

Tal com s'ha exposat en els resultats del Panel Delphi, es realitzarà el pla de formació seguint les directrius marcades pel grup d'experts participants. Per tant, aquest pla de formació es durà a terme de manera semipresencial, al llarg del curs acadèmic. Aquesta formació està composta pels cursos que es presenten a continuació, al llarg del curs acadèmic, els quals tindran una part presencial i una altra en línia, aquesta darrera es durà a terme a partir de l'accés a l'aula virtual, en la que es treballaran els diferents materials per tal de complementar la formació presencial. A més, a aquesta plataforma el professorat durà a terme activitats pràctiques mitjançant les quals es podran autoavaluar i dur a terme el seguiment del seu aprenentatge. La plataforma virtual permetrà la comunicació entre els mestres, així com també la comunicació d'aquests amb els formadors, mitjançant fòrums. Els formadors a partir d'aquesta plataforma podran avaluar al professorat en cada curs.

Detecció de les necessitats

Com hem vist anteriorment a partir dels resultats extrets de les enquestes al professorat i l'alumnat de segons, quart i sisè d'Educació Primària de tres centres de Mallorca, per una banda, els mestres tenen consciència dels estereotips arrelats a la societat, per tant són conscients de l'existència de desigualtats i estereotips de gènere, tot i que cal treballar amb aquests les estratègies i les eines per treballar i combatre les desigualtats de gènere a l'àmbit educatiu.

Per altra banda, pel que fa als resultats extrets dels qüestionaris de l'alumnat, trobem carències en els nins i nines ja que no estan conscienciats en la igualtat de gènere, per tant, el professorat haurà de despertar en l'alumnat la consciència sobre la importància i la necessitat d'establir la igualtat de gènere a l'escola i a la societat en general. A més, s'hauran de treballar els estereotips més rellevants com l'agressivitat i la consideració de les distintes professions com a femenines o masculines.

Continguts

Iniciació en la temàtica del gènere.

Abans de dur a terme les activitats teòriques i pràctiques del pla de formació, es realitzarà una presentació i una breu introducció en el tema, tractant d'una manera general els diversos temes relacionats amb la igualtat de gènere a l'escola. D'aquesta manera, l'objectiu principal és introduir als professionals de l'educació en la temàtica que es tractarà per tal que coneguin i tinguin uns coneixements mínims abans de la iniciació total de la formació.

Aquesta introducció es durà a terme de forma presencial, per tal d'assabentar-se de la temàtica principal que és la igualtat de gènere, així com els conceptes estretament lligats

s'han entès correctament. Els continguts, per tant, d'aquesta introducció seran els conceptes bàsics d'igualtat de gènere com la relació sexe-gènere, els conceptes d'estereotips i rols de gènere, identitat de gènere, igualtat de gènere, etc.

A partir d'aquesta introducció o iniciació en la temàtica, es durà a terme una avaluació inicial, per tal de veure els coneixements dels quals parteixen. Aquesta introducció es realitzarà a partir d'una breu explicació teòrica juntament amb una pluja d'idees del què és la coeducació, la igualtat de gènere i les desigualtats que es donen a les aules, així com també es durà a terme una posada en comú de les experiències que han viscut en relació a la temàtica els distints professionals al llarg del transcurs de la seva carrera professional a les aules.

Curs 1. Transmissió del gènere mitjançant la família, l'escola i la cultura.

Objectius:

- Conèixer la importància d'aquests agents en la transmissió del gènere
- Identificar la transmissió d'estereotips i rols de gènere per part de la cultura
- Entendre estratègies per combatre la transmissió errònia de les famílies i la societat

El contingut d'aquest curs serà la transmissió de rols i estereotips de gènere que es duu a terme per part de la societat, mitjançant la cultura i per part de les escoles i les famílies. I també es posaran a l'abast dels mestres diferents estratègies per poder combatre la transmissió negativa o errònia per part de les famílies i escoles.

Aquest curs serà teòric-pràctic, ja que es donaran unes bases per tal que els mestres puguin tenir coneixements específics sobre la transmissió que es duu a terme, però també es realitzaran debats per tal que entre els mestres, amb l'ajuda d'experts en la temàtica, puguin discutir sobre què és el que es transmet per part de l'escola, la família i la cultura i que poden fer per evitar-ho.

Es tracta d'un curs semipresencial, ja que la primera part teòrica es donarà de manera presencial, tal com els debats, tot i que a l'aula virtual es podran trobar documents i textos sobre la temàtica específica que els permetran conèixer, reflexionar i aprofundir en el tema. Per tant, a partir d'aquest curs es pretén sensibilitzar al professorat sobre el paper important que desenvolupen pel que fa a la transmissió del gènere a l'alumnat.

Curs 2. Violència de gènere i micromasclismes

Objectius del curs:

- Adquirir coneixements específics sobre violència de gènere i micromasclisme

- Identificar la violència de gènere i micromasclisme a l'àmbit de l'escola

Aquest curs tractarà uns continguts teòrics com el concepte de micromasclisme i el de violència de gènere, així com altres més pràctics en els que es tractarà el tema dels micromasclismes i la violència de gènere traslladat a l'àmbit educatiu. En aquest curs, hauran d'aprendre el què signifiquen aquests conceptes, també els hauran de saber detectar per tal de poder-los eliminar de les aules. Com bé hem dit, serà un curs teòric-pràctic, ja que es donaran els coneixements i les destreses necessàries per a la detecció de la violència als centres escolars.

A partir d'aquest curs també es pretén que el professorat prengui consciència de què les desigualtats que es donen a les aules amb l'alumnat, poden donar lloc a futures desigualtats de gènere en la societat així com podran desenvolupar micromasclismes que quedïn arrelats a la societat.

Curs 3. Educació i gènere: Coeducació

Objectius:

- Conscienciar sobre l'objectiu Coeducació
- Identificar les desigualtats de gènere a l'àmbit escolar
- Substituir el model androcèntric pel model de coeducació

Els continguts d'aquest curs seran:

- o De l'escola segregada a l'escola mixta
- o L'escola androcèntrica, les desigualtats de gènere a l'escola
- o Educació com a eina per combatre les desigualtats
- o Model de coeducació

D'aquesta manera, aquests continguts es tractaran d'una manera teòrica amb l'explicació dels diferents models educatius, així com la importància de desenvolupar el model de coeducació als centres escolars.

En aquest curs es realitzarà un seminari en el que es comptarà amb la presència d'experts i professionals que treballen amb la temàtica de la coeducació per tal que els puguin exposar d'una manera més detallada els aspectes que s'han de millorar de l'educació actual per tal d'assolir el model de coeducació.

Així, també es duran a terme debats tant presencials com no presencials a partir dels fòrums a l'aula virtual, a més tindran a la seva disposició a partir d'aquesta plataforma una sèrie de materials amb els quals podran aprofundir en la temàtica.

Curs 4. Estratègies per a la consecució de la igualtat a l'aula cap al model de coeducació

Objectius del curs:

- Conèixer les diferents estratègies per aplicar la igualtat de gènere
- Adquirir coneixements i destreses necessàries per canviar el model d'escola i aconseguir la coeducació

Aquest curs es durà a terme de manera semipresencial, ja que tindran accés a l'aula virtual a través d'una plataforma mitjançant la qual podran accedir a diferents materials sobre les distintes estratègies per canviar el model d'escola cap a un model de coeducació, així com també tindran al seu abast material audiovisual sobre distintes experiències de coeducació.

Així, també hi haurà una part presencial, en la que s'explicaran algunes fórmules per tal d'eliminar les desigualtats de gènere que es produeixen a les aules i per tal que el professorat conegui les distintes estratègies coeducatives. A més, també es realitzarà un debat i una posada en comú sobre allò que es pot fer en cada cas específic, així com un rollplaying en el que es posarà en pràctica allò que s'hagi après per tal de saber actuar en cada situació.

D'aquesta manera, en aquest curs es desenvoluparan distintes estratègies com un canvi en el llenguatge androcèntric, l'anàlisi dels llibres de text abans d'utilitzar-los a l'aula per tal de conèixer l'existència d'estereotips o desigualtats de gènere en aquests, utilitzar material coeducatiu (contes, cançons, etc.)...

Curs 5. Tècniques per a detectar els estereotips

Objectius del curs:

- Identificar els distints estereotips de gènere del model educatiu actual
- Conèixer els estereotips immersos a la nostra cultura i a l'aula
- Sensibilitzar sobre les conseqüències negatives dels estereotips

En aquest curs es pretenen mostrar distints continguts teoricopràctics; per una banda es donarà una petita introducció als estereotips de gènere d'una manera teòrica, per altra banda, s'empraran materials audiovisuals sobre diferents experiències d'aula i s'hauran de detectar els estereotips que es puguin donar.

A més, es realitzaran posades en comú sobre tot allò que ells han viscut a l'aula, així com els estereotips que ells mateixos tenen i els efectes negatius que aquests poden portar. A partir de la detecció de les necessitats que hem realitzat mitjançant aquest curs es

treballarà que s'ha de potenciar en els nins el desenvolupament de qualsevol tasca independentment de si ha estat considerada tradicionalment d'home o dona, ja que han de tenir llibertat d'elecció de professió i s'ha d'acabar amb la consideració tradicional que determinades professions són per un sexe o l'altre, ja que d'aquesta manera s'està coaccionant al nin o nina a desenvolupar una o altra tasca depenent del seu sexe.

Cronograma

La formació al professorat es durà a terme al llarg del curs acadèmic per tal que es puguin anar interioritzant els conceptes i es puguin treballar les diferents situacions que es van trobant al llarg de la setmana a la seva tasca d'aula com a professorat. Aquesta formació es durà a terme de manera semipresencial al llarg del curs escolar, cada curs que compona la formació es realitzarà en un mes, de manera que es realitzaran les sessions un cop per setmana, tot i que al ser semipresencial, al llarg de la setmana es dedicaran hores al treball autònom pel que fa a la seva formació mitjançant l'aula virtual. La creació de l'aula virtual permetrà als destinataris de la formació l'accés al material en qualsevol moment i lloc, de manera que podran treballar de manera autònoma en la seva formació i amb plena llibertat.

Els cursos es duran a terme tres hores per setmana, exceptuant l'introductor que tindrà una duració de dues hores setmanals, a més es faran a la tarda per tal d'adaptar-se a l'horari del professorat. Així mateix, a més del temps dedicat a la formació presencial, dedicaran temps a la seva formació a partir de l'aula virtual amb els fòrums, activitats i materials als quals tindran accés.

Recursos

Recursos humans

Pel que fa als recursos humans, es requerirà un/a pedagog/a expert/a en formació i un/a expert/a en la temàtica d'igualtat de gènere a l'àmbit educatiu, de manera que formaran un equip professional encarregat de la formació del professorat i duran a terme els cursos. Així, també es requerirà un/a professional que durà a terme el disseny i l'elaboració de l'aula virtual.

Així, el formador i l'expert en la temàtica, a més de dur a terme les classes presencials, hauran de dedicar més hores degut a que hauran de treballar amb la plataforma per tal que hi hagi interacció amb el professorat i, per tal d'avaluar al professorat.

Recursos materials

Per dur a terme la formació al professorat, seran necessaris els següents recursos materials: un projector, ordinador, programa power point, aula virtual, fulls per a l'avaluació inicial i final, dossiers amb el contingut del curs, així com una aula a la qual realitzar la formació.

Pressupost

Aquesta formació al professorat es podria dur a terme de manera privada o finançada per tal d'arribar a les institucions educatives públiques.

Taula 9: Pressupost dels recursos materials

Recursos materials	Cost
Projector	Cedit pel centre
Ordinador	Cedit pel centre
Programa power point	Cedit pel centre
Aula virtual	Creada pels formadors
Fulls d'avaluació (2 per mestre/a)	0,15 cèntims per mestre/a
Dossiers amb el contingut del curs	18€ per mestre/a

Font: Elaboració pròpia

Taula 10: Pressupost dels recursos humans

Recursos humans	Cost
Pedagog expert en formació	500€/mes
Professional expert en la temàtica d'igualtat de gènere	500€/mes
Professional encarregat del disseny i l'elaboració de l'aula virtual	200€

Font: Elaboració pròpia

Resultats esperats

A partir del Pla de formació es pretén aconseguir un canvi quant a coneixements, habilitats i actituds, així com una aplicació de tot allò que s'ha après mitjançant el pla de formació. D'aquesta manera, es vol aconseguir que el professorat treballi seguint la perspectiva del gènere i amb l'objectiu d'assolir la coeducació. Per tant, es pretén un tracte igual, l'eliminació dels estereotips a l'aula, la possibilitat que tot l'alumnat independentment del sexe pugui realitzar qualsevol activitat, etc. A més d'un treball per part del professorat amb les famílies per tal que la transmissió del gènere al menys per part de l'escola i de la família estigui basada en els principis d'igualtat.

Avaluació

Per una banda, es durà a terme una avaluació inicial a partir de la iniciació al curs mitjançant un qüestionari amb diferents ítems sobre la temàtica d'igualtat de gènere, una avaluació contínua a partir de les activitats que s'aniran realitzant als cursos i a partir d'activitats de l'aula virtual. En darrer lloc, es durà a terme una avaluació final amb el mateix qüestionari passat abans d'iniciar els cursos per analitzar si s'han produït els resultats i canvis esperats.

Per altra banda, es durà a terme una avaluació per nivells:

Nivell 1: Reacció. Aquesta avaluació pretén conèixer el grau de satisfacció del professorat al qual s'han dirigit els cursos, així com la qualitat del pla de formació, es durà a terme al final de l'acció formativa i serà un qüestionari anònim.

Nivell 2: Aprenentatge. Per tal d'avaluar els coneixements i les habilitats adquirides s'utilitzaran diverses tècniques d'avaluació, per als coneixements s'utilitzaran qüestionaris amb preguntes obertes i per a l'avaluació de les habilitats desenvolupades s'utilitzaran proves situacionals.

Nivell 3: Conducta. Es pretén conèixer com s'apliquen els coneixements i habilitats adquirits i per tant, l'avaluació es durà a terme a partir de l'observació directa de la seva tasca.

Nivell 4: Resultats. En aquest nivell es durà a terme una comparació dels resultats esperats abans d'iniciar el pla de formació amb els resultats que s'han assolit un cop dut a terme aquesta formació. Aquesta avaluació es durà a terme com les anteriors mitjançant qüestionaris i com l'avaluació de la conducta a partir de l'observació directa. L'objectiu és conèixer si s'han produït canvis o millores i si ha estat útil o no per al conjunt del professorat.

Taula 11: *Resum dels cursos de la formació al professorat en igualtat de gènere*

Curs	Objectius	Metodologia	Temporalització	Avaluació
Iniciació	Introduir al professorat a la temàtica de gènere	Presencial	Primer mes 2h/setmanals	Inicial
1	Conèixer els principals agents en la transmissió del gènere	Semipresencial	Segon mes 3h/setmanals	Contínua
2	Adquirir coneixements i identificar la violència de gènere i els micromasclismes	Semipresencial	Tercer mes 3h/setmanals	Contínua
3	Prendre consciència sobre la importància de la coeducació	Semipresencial	Quart mes 3h/setmanals	Contínua
4	Conèixer les estratègies per l'aplicabilitat de la coeducació	Semipresencial	Quint mes 3h/setmanals	Contínua
5	Identificar els estereotips a l'àmbit escolar	Semipresencial	Sext mes 3h/setmanals	Contínua

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats del Panel Delphi a experts

8. Conclusions

Com s'ha vist al llarg de la investigació, la visió que té l'alumnat en relació als diferents estereotips i rols de gènere presentats als qüestionaris presenta divergències en funció al sexe, l'edat i l'escola de l'infant. A més, tot i no ser un nombre elevat, ja que hi ha una major part de l'alumnat que nega els estereotips, segueix havent una part de l'alumnat que està d'acord amb aquests estereotips. A més, una major part de l'alumnat considera

que nins i nines són diferents i tenen rols diferents, sobretot en quant a les professions. Tot i que, com hem vist no tenen una visió molt estereotipada dels sexes, en relació a les professions s'observa una concepció d'aquests des d'una perspectiva tradicional, considerant una o altra professió per a cada sexe.

Per concloure, cal destacar la rellevància de la igualtat de gènere avui en dia, com s'ha vist l'educació i, concretament, l'escola és un instrument significatiu per transformar la societat i actua com agent transmissor de valors. Donat que la figura del professorat és clau en el procés educatiu s'ha elaborat una proposta de formació al professorat en funció a les necessitats detectades a les escoles per tal d'avançar cap un model coeducatiu i combatre les problemàtiques i desigualtats de gènere.

La coeducació és encara avui en dia l'objectiu, per tant mitjançant la formació al professorat en igualtat de gènere es pot dur a terme la implantació del model coeducatiu, per tal que el professorat assoleixi les capacitats necessàries per combatre les desigualtats establertes a la societat. Per tant, es tracta d'un treball amb aplicabilitat i que s'ha desenvolupat a partir de la realitat dels centres educatius.

Aquest treball m'ha permès profunditzar en la temàtica del gènere, més enllà dels conceptes bàsics, així com en la relació entre el gènere i l'educació, d'aquesta manera, amb el treball he pogut conèixer la importància que té la família, la cultura i l'escola en la construcció del gènere i la transmissió d'aquest cap a les noves generacions, és per aquest motiu que s'ha decidit combatre les desigualtats des de l'escola ja que és el lloc on l'alumnat es troba més temps i el lloc des d'on és més fàcil canviar als individus, d'aquesta manera a partir de l'escola es podran combatre les desigualtats, en aquest cas de gènere. Per tant, aquest treball amb una part teòrica i una altra d'investigació ha estat una experiència enriquidora per al meu futur.

La relació entre homes i dones a la nostra societat, com s'ha vist als resultats de la investigació, ha evolucionat molt al llarg dels anys, de manera que no hi ha uns estereotips de gènere tan marcats com fa uns anys. De manera que aquesta situació s'ha vist reflectida a l'àmbit educatiu, anant d'una escola segregada a una escola mixta, tot i que l'objectiu és encara arribar al model coeducatiu. Encara que tal com s'ha pogut observar com queda encara camí per recórrer per tal d'aconseguir aquest objectiu de l'educació.

Així mateix, es veu com el problema no està en la legalitat o en les polítiques d'igualtat, sinó que les desigualtats es troben camuflades en el dia a dia de les persones. Tal com s'ha explicat a la revisió teòrica, trobem els micromasclismes que estan tan interioritzats i naturalitzats dins la societat que aquesta no és conscient de la seva presència i del seu paper en el manteniment de les desigualtats de gènere. De manera que els micromasclismes són un problema important ja que estan naturalitzats i perpetuen el

paper secundari de la dona, donant superioritat a la figura masculina. Per tant, per tal de combatre el sexisme és necessari, principalment, adonar-se de l'existència d'aquests i saber-los detectar i identificar.

Una de les limitacions a l'hora de realitzar el treball de fi de grau ha estat la temporalització, ja que es compta amb poc temps per a la realització del treball. Com bé s'ha observat, s'ha dut a terme una investigació a tres grups distints i no s'ha comptat amb gaire temps, sobretot pel que fa al grup d'experts ja que alguns no han pogut participar pel fet que no podien respondre en el temps que es requeria. Tot i això, s'ha pogut superar aquesta limitació i aconseguir un grup d'experts força bo per als qüestionaris del panel delphi.

Així, considero que és un treball amb una investigació objectiva i una proposta d'intervenció realista que, per tant, permetrà dur a terme el conjunt del treball.

Llavors, el treball es desenvolupa entorn a la importància de l'educació per a canviar la perspectiva i el pensament de la societat. Tot i això, és cert que es poden dur a terme altres propostes i es pot treballar l'àmbit de la igualtat de gènere des d'altres perspectives. Si s'hagués de continuar aquest treball, es realitzaria una tasca amb les famílies ja que són un element significatiu pel que fa a la transmissió de valors i, per tant, del gènere i tot el que aquest comporta.

9. Referències bibliogràfiques

- Agirre, A. (2011). Retos educativos para la convivencia en igualdad. *Brocar: Cuadernos de investigación histórica*, 35, 179-193. Recuperat el 27 de febrer de 2016 de: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=3932961>
- Araya, S. (2004). Hacia una educación no sexista. *Actualidades Investigativas en Educación*, 4 (2). Recuperat el 12 de febrer de 2016 de: <http://revista.inie.ucr.ac.cr/index.php/aie/article/view/66/65>
- Bengoechea, M. (2003). El lenguaje instrumento de igualdad. Iniciativa Comunitària Equal: Seminario sobre la aplicación del principio de igualdad de oportunidades. Recuperat el 3 de març de 2016 de: http://fongdcam.org/manuales/genero/datos/docs/1_ARTICULOS_Y_DOCUMENTOS_DE_REFERENCIA/H_USO_NO_SEXISTA_DE_LA LENGUA/El_lenguaje_instrumento_de_igualdad.pdf
- Bonino, L. (1998) Micromachismos: La violencia invisible en la pareja. Recuperat el 20 de febrer de 2016 de: <http://www.luisbonino.com/pdf/mM96.pdf>
- Bonino, L. (2003). Los micromachismos y sus efectos: Claves para su detección. Recuperat el 20 de febrer de 2016 de: <http://www.luisbonino.com/pdf/mM%20y%20sus%20efectos%202004.pdf>
- Bonino, L. (2008). Micromachismos: el poder masculino en la pareja moderna. Voces de hombres por la igualdad. Recuperat el 20 de febrer de 2016 de: <https://vocesdehombresfiles.wordpress.com/2008/07/micromachismos-el-poder-masculino-en-la-pareja-moderna.pdf>
- Bonino, L. (2004). Los micromachismos. *Revista La Cibeles*, 2. Recuperat el 20 de febrer de 2016 de: <http://www.luisbonino.com/pdf/Los%20Micromachismos%202004.pdf>
- Bourdieu, P. (2007). *La dominación masculina*. Barcelona, España: Editorial Anagrama. Recuperat el 6 de març de 2016 de: <http://www.ocacchile.org/wp-content/uploads/2015/01/Pierre-Bourdeu-La-dominación-masculina.pdf>
- Boyano, M.C. (2009). La transmisión de modelos sexistas en la escuela. *Transversalidad educativa*, (10), 91-98. Recuperat el 2 de març de 2016 de: http://www.enfoqueseducativos.es/transversalidad/transversalidad_10.pdf
- Brullet, C.; Subirats, M. (1992). *Rosa y azul. La transmisión de los géneros en la escuela mixta*. Madrid, España: Instituto de la Mujer.
- Butler, J. (2006). *Deshacer el género*. Barcelona, España: Editorial Paidós.
- Espinar, E. (2009). Estereotipos de genero. *Revista Padres y Maestros*, (326), 17-21. Recuperat el 15 de febrer de 2016 de: <https://revistas.upcomillas.es/index.php/padresymaestros/article/view/1319/1126>
- González, F. (2008). Estereotipos de género y actitudes sexistas de la població escolar extremeña. *Revista Castellano-Manchega de Ciencias Sociales*, (9), 37-61. Recuperat el 3 de març de 2016 de: <http://silente.es/wordpress/wp-content/uploads/2010/09/n9.5.f.gonzalez.pozuelo.08.pdf>
- Gragiewicz, M. (2008). Patriarchy Reasserted: Father's Rights and Anti-VAWA Activism. *Feminist criminology*, 3, 121-144. Recuperat el 3 de març de 2016 de: <http://stoprelationshipabuse.org/wp-content/uploads/2015/02/Fathers-Rights-Anti-VAWA-Activism.pdf>
- Hernández, C. (2009). Educación sexual: Coeducación. *Transversalidad educativa*, (10), 367-373. Recuperat el 2 de març de 2016 de:

http://www.enfoqueseducativos.es/transversalidad/transversalidad_10.pdf

Instituto de la Mujer: Observatorio para la igualdad de oportunidades. (2008). Guía de Coeducación: Síntesis sobre la Educación para la Igualdad de Oportunidades entre Mujeres y Hombres. Recuperat el 21 de març de 2016 de:

<http://www.inmujer.gob.es/observatorios/observIgualdad/estudiosInformes/docs/009-guia.pdf>

López, E. (2009). Educación multicultural. *Transversalidad educativa*, (10), 433-442. Recuperat el 21 de març de 2016 de: http://www.enfoqueseducativos.es/transversalidad/transversalidad_10.pdf

López, F. (2013). La LOMCE bajo una perspectiva de género. Perjuicios a la consecución de la igualdad entre hombres y mujeres. (36), 11. Recuperat el 21 de març de 2016 de:

http://www.stes.es/movilizaciones/2013/LOMCE/Clarion_36_Separata_03.pdf

Proyecto Equal (2007). Glosario de términos relacionados con la transversalidad de género. *Proyecto equal "En clave de culturas"*. Recuperat el 18 de febrer de 2016 de:

<https://www.um.es/estructura/unidades/u-igualdad/recursos/2013/glosario-terminos.pdf>

Puig, L. (2009). Estereotipos de género en el aula. *Transversalidad educativa*, (10), 605-609. Recuperat el 2 de març de 2016 de: http://www.enfoqueseducativos.es/transversalidad/transversalidad_10.pdf

Quesada, J. y López, A. (2010). Estereotipos de género y usos de la lengua: Un estudio en Educación Secundaria. *Revista de la Facultad de Educación de Albacete*, (25), 41-58. Recuperat el 18 de febrer de 2016 de: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=3736502>

Rius, M. (8 de noviembre de 2013). Desigualdad en las aulas. *La vanguardia*. <http://www.lavanguardia.com/estilos-de-vida/20131108/54393123779/desigualdad-en-las-aulas.html>

Subirats, M. (1994). Conquistar la igualdad: la coeducación hoy. *Revista iberoamericana de Educación*, (6), 49-78. Recuperat el 3 de març de 2016 de: <http://rieoei.org/oeivirt/rie06a02.pdf>

Subirats, M. (2009). La escuela mixta ¿garantía de coeducación? *Cee Participación Educativa*, 11, 94-97. Recuperat el 3 de març de 2016 de: <http://www.mecd.gob.es/revista-cee/pdf/n11-subirats-martori.pdf>

Subirats, M. (2013). *Forjar un hombre, moldear una mujer*. España: Editorial Aresta.

Subirats, M.; Tomé, A. (2007). *Balones fuera. Reconstruir los espacios desde la educación*. Barcelona: Edicions Octaedro, S.L.

Sylva, C.; Usta, J. (2011). The effects of Socialization on Gender Discrimination and Violence. *Oxfam GB Research Report*. Recuperat el 3 de març de 2016 de: <http://www.kafa.org.lb/StudiesPublicationPDF/PRpdf46.pdf>

Torres, J. (1991), citat a Boyano, M.C. (2009). La transmisión de modelos sexistas en la escuela. *Transversalidad educativa*, (10), 91-98. Recuperat el 2 de març de 2016 de:

http://www.enfoqueseducativos.es/transversalidad/transversalidad_10.pdf

10. Annexes

Annex 1. Qüestionari per l'alumnat d'Educació Primària

Dades personals:

Sexe:

Edat:

Curs:

Marca una de les dues caselles segons consideris si és vera o no cada afirmació:

	És vera	No és vera
Els nins i les nines són iguals		
Els nins no han de plorar		
Les nines tenen més sentiments que els nins		
Els nins són més agressius que les nines		
Les nines no saben jugar a futbol		
El ball és un esport per a les nines únicament		
El color rosa els agrada a les nines i als nins no		
Les nines i els nins han de fer coses diferents		
Les nines han d'anar amb vestit i falda		
Les nines han de jugar amb nines*		
Les nines i els nins són diferents		

De les següents professions, quines consideres que són més d'home o de dona?

	Nins	Nines
Bomber/a		
Perruquer/a		
Policia		
Professor/a		
Futbolista		
Metge/Metgessa		
Lampista		
Model		
Què t'agradaria ser de gran?		

Nines*: Es refereix a la joguina.

Annex 2. Questionari per a mestres d'Educació Primària

Aquest qüestionari es duu a terme per tal de realitzar més tard un Pla de Formació per a mestres d'Educació Primària en relació a la igualtat de gènere.

Marqui una o altra casella segons consideri que la societat relaciona cada adjectiu amb un nin o una nina.

	NINS	NINES
Dependència		
Poder		
Fortalesa		
Inestabilitat emocional		
Afectivitat		
Generositat		
Fragilitat		
Valentia		
Domini		
Agressivitat		
Altres:		

Per a la realització d'un Pla de Formació sobre la igualtat de gènere a les escoles ordeni de major a menor importància aquesta proposta sobre els continguts. Així, l'ítem que tingui el nombre 1 serà el que té molta importància i el que tingui el nombre 10 serà el que no té gens d'importància en aquest Pla de Formació:

Conceptes bàsics d'igualtat de gènere: relació sexe-gènere, estereotips i rols de gènere.	
Violència de gènere i micromasclismes	
Transmissió del gènere: cultura, família i escola	
Educació i gènere: coeducació	
Llenguatge no sexista	
Patriarcat i androcentrisme	
Tècniques per a detectar els estereotips a les aules	
Estratègies per aconseguir la igualtat a les aules i anar cap a la coeducació	
Desigualtats de l'escola mixta	
Propostes per a treballar la coeducació a l'aula	

I sobre la metodologia i planificació del Pla de Formació, marqui una casella de cada filera:

1	Avaluació inicial de l'actitud i els coneixements del professorat		Avaluació final de l'actitud i els coneixements del		Avaluació inicial, continua i final	
---	---	--	---	--	-------------------------------------	--

			professorat			
2	Activitats pràctiques		Activitats teòriques		Activitats teòrico-pràctiques	
3	Curs presencial		Curs on-line		Curs semipresencial	
4	Al propi centre		Extern			
5	2-3 setmanes		Un trimestre		Tot el curs	
6	Abans de començar		Durant el curs			
7	Recursos interns del centre		Recursos externs al centre		Ambdós	
Comentaris:						

Annex 3. Qüestionari del Panel Delphi per experts

Pla de formació per a mestres d'Educació Primària en igualtat de gènere

El mètode Delphi és utilitzat per conèixer l'opinió d'una sèrie d'experts, així un cop contestada l'enquesta o qüestionari per tots els experts seleccionats es farà una segona ronda en la qual se'ls exposarà els resultats i l'opinió de la resta, per tal d'arribar a un consens.

Per tant, he elaborat un Panel Delphi, per tal de conèixer l'opinió dels diferents experts en igualtat de gènere en relació als continguts que han de configurar el pla de formació per al professorat d'Educació Primària.

Per a la realització d'un Pla de Formació per a professors i professores d'educació primària en relació al gènere per tal de detectar i eliminar les desigualtats de gènere que es donen a les escoles i així prevenir la violència de gènere i els micromasclismes que es donen en la societat, he realitzat un panel Delphi per conèixer la rellevància dels continguts per al meu Pla de Formació.

Partint del que exposa Bonino (2003;2008) sobre els micromasclismes que són aquells comportaments invisibles i de baixa intensitat de poder i domini en relació a la dona que s'han normalitzat dins la societat i per tant són difícils de percebre, el meu objectiu principal és la formació dels i les mestres d'Educació Primària per tal d'acabar amb les desigualtats al Sistema Educatiu i per tant, prevenir la violència de gènere i els micromasclismes en la societat. Així, des de la perspectiva de Subirats (1994) segons la qual el sistema educatiu és una eina de canvi i transformació social, el fet de canviar una part important de la societat, l'educació, podrà transformar també la societat.

Per tant, els continguts seran els conceptes bàsics relacionats amb la igualtat de gènere, així com els estereotips per tal que els i les mestres els puguin detectar a les aules, així com la importància de la cultura, la família i l'escola en la transmissió del gènere, els seus rols i estereotips. A més, també té influència en les desigualtats de gènere el llenguatge sexista (masculí com a subjecte principal, masculí professions de prestigi, etc.) i la cultura androcentrista. Per tant, es pot parlar sobre l'evolució històrica del sistema educatiu des de l'educació segregada a la mixta, així com de la meta que ha de ser la coeducació. Així com també es poden donar a conèixer les diferents estratègies i eines per tal de detectar els estereotips a les aules, aconseguir la igualtat i la coeducació i acabar amb les desigualtats de gènere als centres educatius.

D'aquesta manera, es pretén donar una formació al professorat en les matèries relacionades amb igualtat de gènere per tal que puguin detectar les desigualtats a les escoles i eradicar-les així com els continguts que es poden veure al Panell Delphi.

A partir d'aquí, ordeni els següents continguts en funció a la seva importància en el Pla de Formació. Així, l'ítem que tingui el nombre 1 serà el que té molta importància i el que tingui el nombre 10 serà el que no té gens d'importància en aquest Pla de Formació. Pel que fa als continguts del Pla de Formació:

Conceptes bàsics d'igualtat de gènere: relació sexe-gènere, estereotips i rols de gènere.	
Violència de gènere i micromasclismes	
Transmissió del gènere: cultura, família i escola	
Educació i gènere: coeducació	
Llenguatge no sexista	
Patriarcat i androcentrisme	
Tècniques per a detectar els estereotips a les aules	
Estratègies per aconseguir la igualtat a les aules i anar cap a la coeducació	
Desigualtats de l'escola mixta	
Propostes per a treballar la coeducació a l'aula	

Pel que fa a la metodologia i la planificació del Pla de Formació, marqui una casella de cada fila segons consideri més adequat per al Pla de Formació:

1	Avaluació inicial de l'actitud i els coneixements del professorat		Avaluació final de l'actitud i els coneixements del professorat		Avaluació inicial, continua i final	
2	Activitats pràctiques		Activitats teòriques		Activitats teoricopràctiques	
3	Curs presencial		Curs on-line		Curs semipresencial	
4	Al propi centre		Extern			
5	2-3 setmanes		Un trimestre		Tot el curs	
6	Abans de començar		Durant el curs			
7	Recursos interns del centre		Recursos externs al centre		Ambdós	
Comentaris:						

Annex 4. Resultats Panel Delphi

En relació als continguts del Pla de Formació, s'han extret els següents resultats:

	Mitjana primera ronda	Mitjana segona ronda	Classificació mitjana primera ronda	Classificació mitjana segona ronda
Conceptes bàsics d'igualtat de gènere: relació sexe-gènere, estereotips i rols de gènere	4,6	3,5	6	3
Violència de gènere i micromasclismes	3,5	2,8	2	2
Transmissió del gènere: cultura, família i escola	3,2	1,75	1	1
Educació i gènere: coeducació	4,3	3,8	5	4
Llenguatge no sexista	4,8	5,8	7	6
Patriarcat i androcentrisme	5,2	7,75	8	8
Tècniques per a detectar els estereotips a les aules	4,2	4,75	4	5
Estratègies per aconseguir la igualtat a les aules i anar cap a la coeducació	4	3,8	3	4
Desigualtats de l'escola mixta	5,6	9,75	10	9
Propostes per a treballar la coeducació a l'aula	5,5	6,8	9	7

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats extrets als qüestionaris a experts

Pel que fa a la metodologia i la planificació del Pla de Formació els resultats són els següents:

1	Avaluació inicial de l'actitud i els coneixements del professorat		Avaluació final de l'actitud i els coneixements del professorat		Avaluació inicial, continua i final	X
2	Activitats pràctiques		Activitats teòriques		Activitats teoricopràctiques	X
3	Curs presencial		Curs on-line		Curs semipresencial	X
4	Al propi centre	X	Extern			
5	2-3 setmanes		Un trimestre		Tot el curs	X
6	Abans de començar		Durant el curs	X		
7	Recursos interns del centre		Recursos externs al centre		Ambdós	X